

Domeniul ARHITECTURĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT -

**Elemente identitare în transformările zonei centrale a orașului
Satu Mare, în perioada postbelică**

**Student-doctorand:
Horia MIHAI-COMAN**

**Conducător științific:
conf. dr. habil. arh. Dan-Ionuț JULEAN**

Comisia de evaluare a tezei de doctorat:

Președinte: prof. dr. habil. arh. **Dana VAIS** - Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca;
Conducător științific: conf. dr. habil. arh. **Dan-Ionuț JULEAN** - Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca;

Referenți:

- conf. dr. **Felicia Elena CÎMPIAN** - Universitatea din Oradea;
- conf. dr. habil. arh. **Emil-Dragoș CIOLACU-MIRON** - Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași;
- conf. dr. habil. arh. **Vasile MEIȚĂ** - Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București.

**- Cluj-Napoca -
2022**

CORPUL REZUMATULUI

Coordonate ale temei de cercetare

Teza de doctorat ce face obiectul prezentului rezumat cercetează transformările prin care a trecut zona centrală a orașului Satu Mare în perioada postbelică, cu urmărirea aspectelor de ordin identitar – în vederea detectării și punerii în discuție a unor „elemente identitare” ce pot fi asociate transformărilor arealului studiat, în perioada studiată. Titlul tezei este construit, în consecință, ținând o exprimare pe cât posibil coerentă, completă, precisă și condensată a tematicii abordate: *Elemente identitare în transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică*.

La o analiză orientativă a structurii acestui titlu, tema de cercetare se conturează ca o asociere între un areal tematic aparent specific domeniului arhitecturii și urbanismului (prin sintagma „transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică”) și un areal tematic aparent extern (sau cel mult adiacent) acestui domeniu (prin sintagma „elemente identitare”).

Pe de o parte, sintagma „transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică” plasează teza în categoria lucrărilor de istorie recentă – întrucât perioada de studiu este „perioada postbelică”. O precizare importantă, aici, ar fi că sintagma „perioada postbelică” este utilizată, în teză, cu sensul de interval de timp cuprins între sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial (circa 1944) și timpul prezent (circa 2020). Există și circulă, în diverse surse, mai multe accepțiuni ale termenului „postbelic” – respectiv mai multe intervale de timp ce sunt asociate acestui termen, de la caz la caz, de la un autor la altul, în funcție de diverse considerente și circumstanțe. Cercetarea aferentă tezei nu a putut identifica, însă, vreun interval de timp care să se fi consacrat și care să fie recunoscut, la scară largă, ca fiind definitiv pentru sintagma în cauză (fie el 1944-prezent, 1944-1989, 1944-1965, 1948-1989 etc.). Atât începutul perioadei postbelice, cât și finalul acesteia, sunt discutabile și disputabile, ca date. În acest context, fără a emite pretenția unor cunoștințe solide de natură istorică, respectiv a unor capacități critice consistente pe subiecte de natură istorică precum acesta – cunoștințe și capacități pe baza cărora să poată fi alese și argumentate, într-o manieră profesionistă, datele de început și de final ale așa-numitei „perioade postbelice” – autorul a ales să lucreze cu intervalul 1944-prezent, ca interval de timp asociabil perioadei postbelice (ca perioadă de studiu).

Cât privește orientarea cercetării asupra orașului Satu Mare, acest lucru implică o anumită valență monografică a tezei. Ar fi de precizat, aici, că lucrarea conține referiri și la alte orașe, ca exemplificări considerate utile, respectiv ca elemente de context general – fără o detaliere, însă, a situațiilor din alte orașe în afară de Satu Mare. Apoi, la nivelul orașului de studiu ales, anume Satu Mare, interesul de cercetare este orientat asupra zonei sale centrale. Pe această filieră, lucrarea se situează într-o arie tematică ce se conturează la interferența dintre arhitectură și urbanism. În acest sens, studiul este, în primul rând, unul de arhitectură – însă focalizarea pe „zona centrală” a unui oraș antrenează și o valență urbanistică a cercetării, în trena termenului teoretic de „zonă centrală”, vehiculat în urbanism.

De asemenea, prezența termenului „transformările” (zonei centrale) indică în direcția unei dimensiuni vizuale relativ consistente a lucrării (vizualizarea transformărilor efective fiind o prioritate), cât și înspre o organizare și prezentare cronologică a materialului din lucrare – în ideea de a urmări acele fapte concrete ce au produs transformări în raport cu situația existentă la un moment dat.

Pe de altă parte, sintagma „elemente identitare”, prin vehicularea conceptului de „identitate” – un concept specific, în primul rând, domeniului științelor sociale sau socio-umaniste (antropologie, sociologie, filozofie etc.) – antrenează o valență interdisciplinară a tezei, cu o orientare înspre antropologie și sociologie, mai ales. În jurul lucrului cu acest concept de „identitate” se conturează, de asemenea, și o anumită dimensiune conceptuală și teoretică a tezei, pe lângă cea istorică ce a fost punctată, mai sus.

Motivații și ipoteze de lucru

Motivația generală, de spectru larg (și, pe undeva, și subliminală) ce a stat la baza conturării temei de cercetare a fost dorința de a contribui la valorificarea producției de arhitectură și urbanism a perioadei postbelice, în România. În urma prelucrării acestei motivații, în etape succesive, în funcție de diverse considerente, s-a conturat tema de cercetare: un studiu despre identitate în arhitectură și urbanism, de-a lungul perioadei postbelice, urmărind și analizând zona centrală a unui oraș din România. De ce un studiu despre identitate? Întrucât una dintre cele mai timpurii observații ale cercetării, care a devenit ipoteză de lucru și care a căpătat rol structurant în conturarea temei de cercetare, a fost aceea că producția de arhitectură și urbanism a perioadei postbelice suferă, în masă, în România, de o problemă de natură identitară: un grad relativ scăzut de atașament al populației, în ansamblul său, față de această generație a de construcții și spații.

În continuarea acestei ipoteze de lucru a venit o a doua: anume că această problemă catalogabilă drept „identitară” contribuie la o valorificare relativ scăzută, adesea sub potențial, a producției de arhitectură și urbanism a perioadei postbelice – în sensul că repulsia relativ consistentă, a societății actuale în ansamblul său, față de memoria și reminiscentele unei perioade istorice dificile și pe alocuri traumatizante (adică perioada postbelică) se răsfrânge asupra modului în care sunt tratate, în contemporaneitate, inclusiv unele produse de natură arhitecturală și urbanistică ale perioadei (clădiri, ansambluri urbane, spații publice etc.). În acest sens, simpla asociere ce se realizează între unele clădiri sau spații (precum foste sedii politico-administrative, case de cultură sau centre civice) și perioada în care acestea au fost realizate (perioada postbelică, comunistă sau „de tristă amintire”) face ca aceste entități să fie adesea respinse și desconsiderate în ceea ce privește calitățile lor – fie ele calități de natură arhitecturală, urbanistică, estetică sau artistică. Drept rezultat, producția de arhitectură și urbanism a perioadei postbelice este, în ansamblul său, o moștenire adesea repudiată, stigmatizată, respinsă...o moștenire cu care indivizii rareori se identifică sau vor să se identifice – aceasta fiind, în mod concret, în sens propriu, o problemă de natură identitară (pentru că ține de ideea de „identificare”).

Mergând pe acest drum de la motivații la ipoteze care să stimuleze emergența unei teme de cercetare, s-a conturat și o a treia ipoteză de lucru, anume că respectivul nivel de atașament relativ scăzut vizează mai ales perioada așa-zis „comunistă” (circa 1944-1989) din cadrul perioadei de studiu postbelice (circa 1944-prezent, conform accepțiunii termenului de „perioada postbelică”, în teză). În acest sens, „perioada postbelică” a fost împărțită, în teză, în două subperioade: „perioada comunistă” (circa 1944-1989) și „perioada postcomunistă” (1989-prezent). Aceasta împărțire a perioadei de studiu, cu utilizarea unei terminologii tributare termenului „comunist”, este o decizie raportată la tema cercetării, unde aspectul identitar se află în prim-plan.

În acest sens, s-a considerat că una dintre etichetele identitare cele mai pregnante, structurante și chiar definitorii, ale perioadei postbelice, a fost termenul de „comunism” (alături de derivatele sale). Deși se poate argumenta că acest termen (anume „comunism”) nu ar avea o rezonanță centrală și/sau o relevanță majoră, pentru perioada de studiu, în ceea ce

privește strict practica din domeniul arhitecturii și urbanismului, componenta socio-umanistă considerabilă a tezei (prin prisma centralității tematicii identitare în cadrul temei de cercetare) s-a constituit într-un argument pentru decizia de a lucra, într-un mod relativ extins, la nivelul tezei, cu această terminologie dependentă de cuvântul-cheie „comunism”. Această decizie s-a bazat pe relevanța cuvântului „comunism” (și a derivatelor sale) la nivelul mentalului colectiv al perioadei de studiu. Iar în condițiile în care mentalul colectiv este un aspect important la nivelul discuției identitare, iar teza are o orientare identitară, cuvântul-cheie „comunism” a căpătat, pe baza considerentelor expuse, o poziție-cheie la nivelul lucrării. Rezonanța identitară a cuvântului-cheie „comunism”, pentru perioada de studiu, în raport cu tema de cercetare, a fost decisivă.

Pe fondul acestui atașament general relativ scăzut, al societății, față de producția postbelică (și mai ales „comunistă”) de arhitectură și urbanism (în sensul de clădiri și spații), se manifestă, în prezent, fenomenul firesc de uzură fizică și materială a acestei generații de construcții și spații – fenomen ce atrage după sine necesitatea, din ce în ce mai pregnantă, de intervenție pentru reparare sau reabilitare a acestor construcții și spații.

De exemplu, o mare parte din așa-numitele „case de cultură” din orașele din România – multe dintre acestea construite în anii 1960 și 1970 – au ajuns, în prezent, la o vechime de circa jumătate de secol. Din această cauză, astfel de construcții au intrat, deja, într-o etapă a existenței lor în care sunt necesare lucrări de intervenție relativ consistente, pentru întreținere: reparații la nivelul fațadelor, înlocuirea unor elemente de instalații etc. Iar în contextul în care preocupările de conservare a integrității acestor tipuri de construcții sunt relativ scăzute, inclusiv pe fondul atașamentului general scăzut al societății față de acestea, respectiv datorită recunoașterii aproape inexistente a unor eventuale valori ale acestor construcții (valori pentru care să existe intenții relativ consistente de conservare), scenariul cel mai frecvent este cel în care intervențiile pe aceste categorii de construcții se soldează cu modificări ce antrenează pierderi de material original, cu afectarea integrității construcțiilor și cu pierderea unor elemente potențial valoroase.

Desigur, cauzele pentru care numeroase construcții și spații realizate în perioada postbelică – și mai ales în perioada comunistă – ajung a fi modificate, adesea cu pierderea unor părți semnificative din integralitatea și coerența inițială a acestora, sunt multiple... Însă unul dintre factorii ce contribuie la acest fenomen este, conform ipotezei de lucru dezvoltate în raport cu tema de cercetare aferentă tezei, capacitatea relativ scăzută a acestei generații de construcții și spații de a atrage un interes relativ solid, la nivelul societății, privind conservarea și valorificarea, conform cu originalele. Cu greu se poate discuta, în acest sens, despre un eventual „patrimoniu” postbelic, în materie de arhitectură și urbanism, pentru România, în preajma anului 2020 – ceea ce este, din punctul de vedere al autorului tezei, inclusiv o problemă de natură identitară, întrucât o parte relativ neglijabilă a societății poate afirma că „se identifică” (din punct de vedere cultural și valoric, în sens de atașament și reprezentativitate) cu această moștenire proiectată și executată, la nivel de construcție și spațiu.

În această ordine de idei s-a conturat ceea ce poate fi etichetată drept „problema de cercetare”, aceasta fiind problema de natură identitară a producției de arhitectură și urbanism a perioadei postbelice: o problemă ce influențează intervențiile contemporane asupra acestei generații de construcții și spații, cu riscul de a periclita (în moduri deloc neglijabile) șansa acestei generații de a-și conserva latura valorică. Pe cale de consecință, teza este dedicată problematicii identitare aferente acestui grup de construcții și spații. Una dintre motivațiile conturării temei în acest fel, între aceste coordonate, este de a contribui, prin cercetarea și înțelegerea (cel puțin parțială) a unor considerente și implicații de natură identitară, la

stimularea unei atitudini contemporane cât se poate de corecte, de sensibile, de oportune și de fructuoase în raport cu această moștenire problematică de spațiu construit și neconstruit, de proveniență postbelică.

În continuare, în cadrul demersului de conturare a temei de cercetare în raport cu diverse motivații, având în vedere necesitatea de a restrânge anvergura tematică relativ largă ce a fost expusă până acum, următoarea etapă a fost limitarea ariei de studiu. În acest sens s-a optat, într-o primă fază, pentru cantonarea, ca arie de studiu, în zonele centrale ale orașelor din România. Argumentul principal pentru această decizie a fost că zonele centrale sunt printre cele mai reprezentative tipuri de spații ale unor comunități, astfel că ele se afirmă drept unele dintre cele mai fertile terenuri pentru discuția pe subiect identitar ce este avută în vedere. Zonele centrale ale orașelor concentrează, în mod uzual, cele mai reprezentative clădiri și spații ale comunităților respective, deci o parte considerabilă și reprezentativă din reperele identitare ale respectivelor comunități, deci o parte semnificativă din „identitatea” acestor comunități.

Totuși, având în vedere numărul mare de orașe din România și, în consecință, numărul relativ mare de zone centrale cu potențial de cercetare, s-a decis – într-o a doua fază de restrângere a anvergurii tematice a tezei – asupra studierii unei singure zone centrale, aferente unui singur oraș. S-a considerat, aici, că o discuție relativ complexă pe subiect identitar, care să poată surprinde și anumite nuanțe și amănunte, se va putea dezvolta destul de dificil, în limitele unei teze de doctorat, dacă s-ar viza studierea și prezentarea unui număr relativ mare de orașe, cu zonele centrale aferente acestora. Conștientizarea complexității temei identitare a condus, într-un final, alături de alte considerente, către decizia de limitare a studiului, în acest fel, la un singur oraș și la zona sa centrală – iar orașul ales a fost Satu Mare.

Această alegere, ca areal final de studiu, a zonei centrale a orașului Satu Mare, s-a bazat pe o serie de considerente, printre care:

- existența, în zona centrală a acestui oraș, a unuia dintre cele mai extinse, mai remarcabile și mai reprezentative centre civice din România. Proiectat și realizat pe parcursul anilor 1970 și 1980, centrul civic din Satu Mare conține toate piesele arhitecturale tipice pentru un astfel de ansamblu urban cu caracter central: sediu politico-administrativ, casă de cultură, magazin universal, piață de ceremonii, blocuri de locuințe colective. Construcția centrului civic, pe un teritoriu relativ extins aflat la periferia zonei centrale, a presupus o transformare radicală a respectivului sit – cu implicațiile identitare aferente;

- fostul așa-numit „sediul politico-administrativ” din centrul civic, cunoscut și sub denumirea de „palat administrativ”, este cea mai înaltă clădire din zona centrală și din tot orașul. El este, astfel, principalul reper de înălțime al orașului și al zonei sale centrale. Prin prisma vizibilității sale remarcabile la nivel urban, cât și prin imaginea de arhitectură spectaculoasă și inedită (deși controversată) pe care o vehiculează, „sediul politico-administrativ” este una dintre puținele clădiri-emblemă, de proveniență postbelică, ale orașului. Din aceste motive cel puțin, palatul administrativ din centrul civic încorporează o dimensiune identitară semnificativă pentru oraș, pentru perioada în care a fost edificat, dar și pentru alte entități;

- clădirile ce compun centrul civic se înscriu, ca orientare estetică și/sau stilistică, în cadrul unui curent estetic și/sau stilistic cu încărcătură identitară considerabilă, centrat pe specificitate în arhitectură: așa-numita „arhitectură cu specific național”. Mai mult: principala forță creatoare, ca arhitect, a centrului civic sătmărean (ca ansamblu urban compus din clădiri și spații amenajate) este Nicolae Porumbescu – adică principalul exponent, la nivelul perioadei postbelice, al respectivei arhitecturi cu „specific” (fie el național, regional sau local).

- Satu Mare a avut, înainte de perioada postbelică, profilul social al unui oraș multiethnic și multiconfesional (precum multe alte orașe transilvănene). S-au conturat, pe cale de consecință, în timp, o serie de identități de grup (români, maghiari, germani, evrei, ortodocși, greco-catolici, romano-catolici, protestanți calvini, protestanți luterani etc.). Aceste grupuri etnice și confesionale au marcat, prin construcțiile lor specifice și prin arealele pe care le-au locuit și frecventat, istoria și imaginea orașului. Au rezultat, pe această cale, coordonate și fațete identitare – ale unor construcții și zone din oraș – ce se revendică pe filiera acestor identități etnice și confesionale ce au marcat existența și istoria respectivelor construcții și zone (biserici de diverse rituri, cartierul evreiesc etc.). Pe acest fond, perioada postbelică a adus transformări, mai mult sau mai puțin consistente, ale acestei situații. În efect, mozaicul actual de identități urbane din Satu Mare a fost apreciat, de către autorul tezei, ca fiind un subiect relativ fertil pentru o analiză la nivel identitar;

- Satu Mare face parte din categoria orașelor din România care au fost ridicate, prin reforma administrativă din anul 1968, la rangul de centre administrative județene (așa-numitele „orașe-reședință” sau „municipii reședință de județ”). Această emancipare, în statut, a localității, a atras după sine o calificare, a sa, în vederea unor investiții de stat gândite pentru a deservi noul rol administrativ dobândit. Aceste investiții de stat au vizat, în primul rând, construirea unui sediu politico-administrativ (ca o clădire nouă), respectiv a unui centru civic (ca un ansamblu nou, în alcătuirea căruia să intre numeroase construcții noi, inclusiv sediul politico-administrativ, alături de o casă de cultură, un magazin universal etc.). Emanciparea a venit și cu o anumită retorică identitară, pe filieră politică – iar această retorică a ajuns a fi transpusă în arhitectura aferentă noilor dotări – în sensul că puterea politică a avut, printre altele, și obiectivul de a produce, cu această ocazie, o serie de imagini emblematice și reprezentative pentru regim, adică imagini care să lege momentul de emancipare al acestor localități de puterea politică din timpul căreia s-a împlinit această emancipare. În acest context, s-a considerat că situația de la Satu Mare are potențialul de a permite punerea în lumină a unor elemente identitare venite pe filieră politică;

- (nu în ultimul rând) Satu Mare este orașul natal al autorului tezei – ceea ce s-a constituit atât într-o motivație personală de cercetare (o motivație cu o anumită dimensiune identitară, chiar), cât și într-un argument de cunoaștere intimă a subiectului (având în vedere experiența de viață, a autorului, în acest spațiu).

Obiective

În raport cu tematica și cu motivațiile expuse mai sus, principalele obiective ale cercetării ar fi următoarele:

- alcătuirea unei evidențe cât mai complete a transformărilor pe care le-a suferit arealul de studiu (zona centrală a orașului Satu Mare) în perioada de studiu (perioada postbelică). Prin „transformare” (a zonei centrale) se înțelege, aici, orice intervenție de natură arhitecturală sau urbanistică, deci orice intervenție la nivel de fond construit sau spațiu amenajat – oricât de amplă sau de redusă ar fi aceasta, din punct de vedere al anvergurii. În acest sens, se califică drept „transformări” cel puțin următoarele tipuri de evenimente: realizarea unor construcții noi, dispariția unor construcții (prin desființare sau demolare), modificări ale unor construcții, vizibile din spațiul public (ca, de exemplu, modificări la nivelul decorăției de fațadă), modificări la nivelul tramei stradale și parcelarului. Prin acest obiectiv se urmărește, practic, alcătuirea unei istorii cât mai complete a evenimentelor de construire și amenajare de spațiu din zona centrală a orașului Satu Mare, în perioada postbelică;

- analizarea, din punct de vedere identitar, a transformărilor detectate la nivelul zonei de studiu, în perioada de studiu. O astfel de analiză vizează o punere în discuție a aspectelor

cu încărcătură identitară ce sunt asociabile respectivelor transformări. Printre aceste aspecte s-ar regăsi: semnificații și valențe identitare ale unor transformări, elemente de retorică identitară implicate în unele transformări, asocieri de natură identitară între unele transformări și anumite entități (grupuri de indivizi, ideologii, curente, perioade istorice, locuri etc.);

- conturarea, în raport cu respectiva analiză identitară a transformărilor din zona de studiu în perioada de studiu, a unor elemente concrete (în sensul de obiecte fizice, materiale) ce pot fi catalogate drept „elemente identitare” și care, astfel, să fie purtătoare ale unor mesaje identitare, având o anumită semnificație identitară;

- detectarea, marcarea, vizualizarea și punerea în discuție a unor „elemente identitare” cât mai relevante și mai consistente în ceea ce privește încărcătura lor identitară în raport cu anumite entități (fie ele grupuri de indivizi, ideologii, curente, perioade istorice, locuri etc.);

- aprecierea încărcăturii și relevanței identitare a unor elemente componente ale zonei de studiu ce pot fi calificate drept „elemente identitare”, prin măsurarea gradului de atașament al unor indivizi și grupuri de indivizi față de respectivele elemente (ca de exemplu biserici, clădiri publice, spații publice de tip „piață urbană”, turnuri, ansambluri urbane, subzone ale zonei de studiu etc.). Acest obiectiv marchează accesarea unei arii tematice aferente domeniului științelor socio-umaniste. Pentru realizarea sa este avută în vedere atât o cercetare bibliografică a unor mărturii relevante în acest sens (mărturii ce pot fi întâlnite, de exemplu, în presa locală, prin articole de presă care consemnează elemente reprezentative ale mentalului colectiv), cât și inițierea, de către autorul tezei, a unei anchete sociologice, construite pe baza unui set de întrebări elaborate în vederea abordării acestei chestiuni cu relevanță identitară (anume ideea de „atașament” al unor indivizi în raport cu unele elemente ale spațiului construit și amenajat).

Metodologie

Printre coordonatele metodologice ale cercetării și ale tezei, ar fi de punctat cel puțin următoarele:

M1. Având în vedere tema de cercetare aleasă – și titlul, în consecință, al tezei – s-a considerat ca fiind oportun ca studiul situației de la Satu Mare să fie precedat, în scop de contextualizare, de un studiu mai restrâns al situației la nivelul întregii țări, pentru tema aleasă. S-a dezvoltat, în acest sens, la nivelul structurii tezei, o așa-numită „parte generală” ce tratează situația la nivel național, adică ceea ce s-ar putea intitula drept „Elemente identitare în transformările zonelor centrale ale orașelor din România, în perioada postbelică”. În acest sens, prin corespondență, situația de la Satu Mare – care face obiectul cercetării și care este surprinsă de titlul tezei, anume „Elemente identitare în transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică” – a fost tratată, după „partea generală”, în cadrul unei așa-numite „părți specifice”, care ocupă cea mai mare parte a tezei și care se constituie, de altfel, în partea principală a lucrării. Alături de „partea generală” și „partea specifică” astfel constituite și motivate, pe scurt, aici, teza cuprinde și o așa-numită „parte experimentală”, în cadrul căreia se dezvoltă o mică anchetă sociologică, bazată pe un chestionar sociologic.

Mai departe, „partea specifică” „partea experimentală” au fost grupate sub cupola termenului de „contribuția personală”, iar „partea generală” s-a constituit în „stadiul actual al cunoașterii”. Acești 5 termeni vehiculați, aici – anume „partea generală”, „partea specifică”, „partea experimentală”, „contribuția personală” și „stadiul actual al cunoașterii” – au fost preluați din terminologia utilizată la nivelul machetei tezei de doctorat din cadrul UTCN, respectiv în cadrul ghidului orientativ de elaborare a tezei de doctorat din cadrul UTCN.

Acestea ar fi, în linii mari, considerentele metodologice ce au fundamentat deciziile privind **structura majoră, macro, a tezei.**

M2. Baza de natură istorică, faptică, teoretică și conceptuală a tezei s-a constituit, în primul rând, pe filiera unei documentări globale și specifice în raport cu tema de cercetare. Documentarea a fost, preponderent, de natură bibliografică – și s-a desfășurat, în linii mari, pe următoarele căi:

- identificarea și parcurgerea unor referințe bibliografice (cărți, articole etc.) ce au fost apreciate, în mod critic, ca fiind relevante pentru tema de studiu. Acestea au atins, direct sau indirect, tema cercetării. Printre acestea s-au remarcat, în mod special, ca impact asupra tezei, cel puțin următoarele titluri: cartea *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989* de Ana Maria Zahariade (apărută în 2011), cartea *Arhitectură și urbanism în România anilor 1944-1960: constrângere și experiment* de Irina Tulbure (apărută în 2016), cartea *Negocierea centrului civic. Arhitecți și politicieni în România secolului XX* de Alex Răuță (apărută în 2013), volumul colectiv intitulat *Uzina de fapte și alte povestiri (nemărturisite)* (coordonat de Alina Șerban și apărut în 2017), volumul intitulat *Identitatea urbană: spectru, obsesie și politici* de Augustin Ioan și Ciprian Mihali (apărut în 2013), arhiva revistei *Arhitectura* pentru perioada de studiu, *Monografia județului Satu Mare* din anul 2016 (coordonată de Doru Radosav și Claudiu Porumbăcean), *Satu Mare – ghid de oraș* de Doru Radosav (apărut în 1984), articolul „Direcții de evoluție urbană în istoria orașului Satu Mare” (semnat de către un colectiv compus din Diana Iegar, Sárándi Tamás și Szocs Péter Levente, și apărut într-un număr al revistei de specialitate *Satu Mare – Studii și Comunicări* a Muzeului Județean Satu Mare) sau articolul „Specificul în arhitectură” (semnat de soții arhitecți Nicolae Porumbescu și Maria Vaida-Porumbescu, și apărut în anul 1967 în revista *Arhitectura*);

- cercetarea unor arhive publice și private, precum cea a Muzeului Județean Satu Mare (arhivă publică) sau cea a lui Sándor Muhi (arhivă privată);

- contactarea unor instituții și autorități ale statului, în vederea obținerii de material documentar relevant pentru cercetare (Muzeul Județean Satu Mare, Biblioteca Județeană Satu Mare, Primăria Municipiului Satu Mare, Oficiul de Cadastru și Publicitate Imobiliară Satu Mare);

- cercetare de teren;

- realizarea unor interviuri, atât în persoană, cât și în regim *online*/virtual, în vederea obținerii unor date și opinii necesare cercetării. Printre persoanele contactate și intervievate ar fi de menționat, cel puțin: Sándor Muhi (personalitate marcantă a comunității sătmărene, profesor, grafician și scriitor, posesor al unei arhive extinse de imagini istorice din Satu Mare), Ludovic Gyüre (arhitect implicat în proiectarea și execuția centrului civic din Satu Mare, apoi director al Casei de Cultură a Sindicatelor din Satu Mare pentru aproximativ 25 de ani), Aurelian Gheorghiu (fost arhitect-șef al Municipiului Satu Mare, posesor al unei arhive de planuri vechi și actuale ale orașului, respectiv autor al unor studii privind istoria urbană și evoluția urbanistică a orașului Satu Mare) sau Norbert Lorincz (muzeograf în cadrul Muzeului Județean Satu Mare).

- accesarea unor resurse *online*. La acest nivel s-a remarcat, în mod special, un *site* de unde au putut fi extrase mai multe hărți și planuri istorice relevante pentru Satu Mare: Arcanum Maps (<https://www.arcanum.com/en/maps/>). De asemenea, câteva *site*-uri și pagini de Internet s-au afirmat drept baze de date extinse și solide, la nivel de material grafic (fotografii, cărți poștale): Lokálhistóriák (<https://lokalhistoriak.blogspot.com>), Régi Szatmár (<https://www.facebook.com/www.muhisandor/>) sau Szatmárnémeti anno ([https://www.facebook.com/Szatm%C3%A1rn%C3%A9meti-anno-537503453014131/?ref=page internal](https://www.facebook.com/Szatm%C3%A1rn%C3%A9meti-anno-537503453014131/?ref=page_internal)).

Aceasta ar fi, în linii mari, o listă selectivă cu unele dintre cele mai importante și mai remarcabile **surse ale tezei**, cu influență considerabilă în conturarea acesteia.

M3. Parcurgerea materialului documentar (aspect abordat la M2) a condus, mai departe, către o etapă a procesului de cercetare care s-a axat mai ales pe corelarea și prelucrarea respectivelor informații, date și idei ce au rezultat, în mod direct, din activitatea de documentare. Această corelare și prelucrare s-a realizat în cheie critică și selectivă, în raport cu tema de cercetare. În urma acestui proces a rezultat cea mai mare parte a corpului lucrării. Astfel, ca rezultat al acestei abordări metodologice, textul lucrării s-a conturat ca o asamblare particulară, în raport cu tema de cercetare, a tuturor informațiilor, datelor și ideilor rezultate în urma etapei de documentare. Pe lângă această ordonare/sistematizare a informației documentare în raport cu tema de cercetare, s-a realizat și o interpretare a rezultatelor etapei de documentare. Această interpretare a condus, printre altele, la formularea unor idei personale ale autorului tezei, ce au fost inserate în lucrare. Pe cale de consecință, o parte considerabilă a textului lucrării este o trecere, prin filtrul critic al autorului, în raport cu tema de cercetare, a materialului documentar parcurs. În efect, aportul autorului tezei se regăsește atât în ceea ce privește ordonarea/sistematizarea materialului documentar în raport cu tema cercetării, cât și în ceea ce privește formularea unor interpretări critice în raport cu diverse elemente de material documentar.

M4. Având în vedere constituirea temei de cercetare, conform titlului, ca o asociere între o componentă mai concretă, de documentare (anume subiectul reprezentat de „transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică”) și respectiv o componentă mai puțin concretă, de interpretare critică a acestor aspecte mai concrete (anume chestiunea „elementelor identitare”), metoda de lucru a presupus, în primul rând, ca fundament, studierea transformărilor prin care a trecut zona centrală a orașului Satu Mare, în perioada postbelică (anume componenta mai concretă). Odată conturat acest fundament istoric și factual (mai concret), el a devenit materie primă pentru componenta (mai puțin concretă) de interpretare critică aferentă temei identitare – în vederea detectării unor „elemente identitare” asociate acestor „transformări ale zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică”. Pe această filieră metodologică, discuția despre „elemente identitare” s-a conturat, cu precădere, în trena studiului transformărilor prin care a trecut zona centrală a orașului Satu Mare, în perioada postbelică.

M5. În ceea ce privește componenta mai concretă, adică **studiul transformărilor prin care a trecut zona centrală a orașului Satu Mare în perioada postbelică**, acesta s-a realizat pe mai multe căi, printre care:

- identificarea (din diverse surse, în diverse moduri), pe cât posibil, a tuturor intervențiilor asupra țesutului urban și asupra fondului construit ce au avut loc în zona centrală a orașului Satu Mare, în perioada postbelică. Printre tipurile de intervenții urmărite, cu impact transformator asupra zonei de studiu, s-au numărat atât intervențiile asupra spațiului construit (prin demolări de construcții, prin realizarea de construcții noi, sau prin modificări ale unor construcții), cât și intervențiile asupra spațiului neconstruit (la nivel de tramă stradală, scuaruri, piețe, spații verzi, alte tipuri de spații deschise și de spații publice etc.);

- realizarea unei sistematizări cronologice, în text, a evenimentelor ce au generat transformări în zona de studiu, în perioada de studiu;

- realizarea a două planșe de sinteză, relativ ample și detaliate, în care să fie ilustrate, în plan, pe cât posibil, toate transformările identificate prin cercetare, în zona de studiu și în perioada de studiu. În aceste planșe au fost figurate, printre altele, vechimea fondului construit și vechimea tramei stradale din zona de studiu. A rezultat, astfel, planșa de sinteză

nr. 1, intitulată „Vechimea fondului construit în zona de studiu”, respectiv planșa de sinteză nr. 2, intitulată „Analiza structurii zonei centrale”;

- studierea, prin extensie, a întregii istorii a orașului Satu Mare – cu o preocupare specială pentru transformarea sau evoluția, în timp, a orașului și (mai ales) a zonei sale centrale, la nivel de structură urbană. Această studiere s-a realizat datorită conștientizării necesității de a contextualiza transformările din perioada postbelică, în raport cu situația existentă la momentul producerii respectivelor transformări. S-a afirmat, astfel, utilitatea cunoașterii situației de la începutul perioadei postbelice – și s-a ajuns, pe această cale, la o studiere, prin extensie, a întregii istorii a orașului. Această cunoaștere a situației de la începutul perioadei postbelice a fost utilă, pe de o parte, ca element de context la nivelul studiului istoric al transformărilor din zona de studiu, în perioada postbelică. Pe de altă parte, ea a fost utilă și la nivelul discuției de natură identitară – acolo unde comentariul critic, de natură identitară, în raport cu aceste transformări și cu efectele lor, s-a bazat (în mare parte) pe realizarea unor comparații (cu implicații și aprecieri de natură identitară) între situația nouă și situația veche (dispărută). În mod concret, acest studiu al evoluției orașului Satu Mare în raport cu tema de cercetare a tezei s-a bazat atât pe o prelucrare a informațiilor istorice concrete (ce au fost extrase din diverse surse documentare de natură istorică, precum monografiile ale orașului), cât și pe o analiză a planurilor istorice ale orașului (unde s-au putut urmări, mai ales, transformările produse la nivel de structură urbană);

- completarea datelor și informațiilor obținute pe cale documentară cu unele aprecieri personale, obiective și argumentate, ale autorului tezei. Astfel de intervenții, în lucrare, s-au realizat mai ales în cazul apariției și persistenței unor lacune în planul documentării formale (din cărți, articole, arhive sau alte surse apreciate ca fiind relativ solide și precise). Un exemplu în acest sens a fost aprecierea, de către autor, a vechimii unor clădiri din zona de studiu din Satu Mare – atunci când cercetarea surselor disponibile nu a condus către informații concrete și/sau solide despre datele de construcție aferente respectivelor clădiri. Un bloc de apartamente din zona centrală, de exemplu, a putut fi încadrat în categoria construcțiilor din anii 1950, în urma analizei critice a aspectului general al clădirii și al fațadei – unde au putut fi detectate o serie de elemente caracteristice așa-numitului „realism socialist” în arhitectură, specific anilor 1950.

M6. În ceea ce privește componenta mai puțin concretă, adică **discuția despre „elemente identitare”** (în raport cu „transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică”), aceasta a gravitat în jurul a **ceea ce se poate aprecia ca fiind un „element identitar”**. În acest sens, s-a pus problema selectării, din toate elementele constituente ale zonei de studiu, a acelor elemente ce s-ar califica drept „elemente identitare”. Prin urmare, s-a ajuns la realizarea unei selecții critice de elemente ale căror încărcătură și relevanță identitară au fost apreciate ca fiind considerabile, remarcabile sau marcante.

Aceste elemente au fost punctate și comentate pe parcursul lucrării, în text. De asemenea, ele au făcut obiectul unei planșe de sinteză, intitulată „Elemente identitare în zona de studiu”. În cadrul acestei planșe a fost transpusă, în plan, respectiva selecție de elemente calificabile drept „identitare” pentru arealul de studiu și pentru perioada de studiu. Ar fi de precizat, aici, că selecția aspectelor și a elementelor alese pentru a fi puse în discuție (în defavoarea altora, în text și în imagine) a fost una de natură critică, în funcție de diversele grade de relevanță identitară ce au fost apreciate, de către autor, pentru fiecare dintre aceste elemente.

De asemenea, un alt aspect de natură metodologică – cu influență asupra desfășurării procesului de cercetare și, apoi, asupra modului în care a fost construită teza – a fost urmărirea, cu prioritate, a acelor aspecte identitare ce au fost implicate în operațiunile concret

modelatoare și transformatoare ale spațiului din zona de studiu, în perioada de studiu. S-au putut evidenția, astfel, așa-numite „elemente identitare” în raport cu efectivele „transformări” ale zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică. În acest fel s-a putut urmări, într-un mod relativ riguros, titlul lucrării. S-au conturat, pe această cale, două categorii de elemente identitare: cele asociabile transformărilor (elemente noi, de noutate, în spațiu), respectiv cele care nu au fost afectate de transformări vizibile în perioada de studiu (aici fiind vorba, mai ales, despre elemente mai stabile ale spațiului, precum clădirile vechi și monumente istorice conservate sau restaurate, fără modificări semnificative, în perioada studiată). Dacă accentul s-a pus, în mod firesc, în lucrare, având în vedere titlul său, pe elementele identitare asociabile cu transformări ale zonei de studiu în perioada de studiu, atât nevoia de a contextualiza respectivele transformări, cât și cea de a aprecia încărcătura identitară a acestor transformări în raport cu situația existentă înainte de producerea acestora, a condus către dezvoltarea unei discuții și despre elemente identitare relativ stabile (în timp și spațiu) ale zonei de studiu, precum monumentele istorice.

Luată împreună, aceste două categorii de „elemente identitare” se apropie de ceea ce s-ar putea numi drept „valori” ale spațiului (urban) studiat. De aici se poate deschide o discuție despre eventuala utilitate, la nivelul practicii profesionale din domeniul arhitecturii și urbanismului, a dezvoltării conceptului de „element identitar” – în vederea lucrului, cu acesta, la nivelul intervențiilor în situri cu personalitate. Desigur, discuția teoretică despre identitate și elemente identitare în raport cu alte aspecte și concepte teoretice – precum ideea de „monument istoric”, cea de „patrimoniu” (material sau imaterial), cea de „valori” (ale unui spațiu sau ale unei comunități), cea de „reper” (urban, al unei zone, al unei comunități etc.) – este una complexă. Lucrarea de față a atins, adesea parțial, anumite fațete ale acestei chestiuni teoretice complexe.

În raport cu aceste considerente, în planșa de sinteză despre elemente identitare s-a lucrat cu următoarele categorii de elemente identitare:

- clădiri;
- porțiuni de clădiri (adică subsansambluri volumetrice, elemente arhitecturale și detalii ale unor clădiri);
- zone ale orașului, alcătuite din spațiu construit și/sau neconstruit (adică ansambluri urbane, grupuri de clădiri, spații publice de tip „piață” etc.);
- străzi, bulevarde, artere și axe urbane ale orașului și ale zonei sale centrale;
- statui, monumente de for public, fântâni și alte elemente spațiale similare.

M7. În cadrul discuției despre identitate și despre „elemente identitare” s-a afirmat aparenta necesitate de **teoretizare a conceptului de „element identitar”**. Aceasta a condus la o **încercare de definire a termenului de „element identitar”**. În acest sens, prin „element identitar” s-a înțeles, în teză, orice element component al unui spațiu urban ce transmite un anumit mesaj identitar și care are, astfel, o anumită încărcătură, valență, veleitate sau relevanță identitară pentru o anumită entitate precum o comunitate, un loc, o perioadă istorică, o ideologie, un curent artistic etc.

Din această perspectivă, un element identitar este caracterizat prin atributul de reprezentativitate în raport cu o astfel de entitate (individ, grup de indivizi, comunitate etc.). El este asociat cu o astfel de entitate. Prin el se identifică o astfel de entitate – iar aceasta îl face, la nivelul unei discuții de factură lingvistică, întocmai un element „identitar” (pentru că o entitate se „identifică” anume cu el). Ca element component al unui spațiu urban (în speță zona centrală a unui oraș), un element identitar poate fi, în mod concret (adică la nivel palpabil, fizic, material): o clădire, o porțiune dintr-o clădire, un grup/ansamblu de clădiri (ce cuprinde deopotrivă spațiu construit și neconstruit), un spațiu public, un monument de for

public, sau orice alt tip de element material ce intră în componența aceluși spațiu urban și căruia i se poate identifica o anumită relevanță identitară în raport cu o entitate.

Desigur, se poate argumenta că un element identitar ar putea fi și un element de factură imaterială sau intangibilă (precum o idee, un concept, o expresie, o noțiune sau o tradiție cu o anumită relevanță identitară). Un exemplu, în acest sens, ar fi sintagma sau lozinca „ridicarea nivelului cultural al maselor”: o idee impregnată în multitudinea de așa-numite „case de cultură” ce se construiesc, într-un anumit context, în perioada comunistă. Ea poate fi apreciată ca fiind un element identitar, de natură imaterială, al perioadei postbelice, în România – dar care se exprimă, însă, și în formă materială, în arhitectura caselor de cultură. De asemenea, ideea de „partid-stat” sau de contopire dintre partid și stat/administrație – idee impregnată în programul de arhitectură cunoscut sub denumirea de „sediul politico-administrativ” – poate fi apreciată, de asemenea, drept un element identitar imaterial (ce are, însă, și o exprimare sau manifestare de natură materială) pentru perioada postbelică, în România.

Fără a ignora valența imaterială sau intangibilă ce poate așadar caracteriza, în principiu, noțiunea de „element identitar”, lucrarea de față s-a concentrat, totuși, pe valența materială și tangibilă a noțiunii – și în mod special pe clădiri, porțiuni de clădiri (subansambluri volumetrice, detalii, elemente de decorație) și ansambluri urbane.

M8. În procesul de selecție, din mulțimea tuturor elementelor constituente ale zonei centrale, a acelor elemente catalogabile drept „identitare”, s-au avut în vedere mai multe criterii de selecție. Aceste criterii decurg, pe undeva, din încercarea de teoretizare și/sau de definire a termenului de „element identitar” (discutată la M6 și M7). Aceste criterii au fost:

- calitatea de reper (în sens fizic, concret, material) a elementului, la nivel urban – respectiv gradul său de vizibilitate (adică forța acestei calități de reper). Acest criteriu se află în sfera noțiunii de „reper” din „hărțile mentale” ale lui Kevin Lynch și este dependent, printre altele, de scara obiectului, de gabaritul său, de înălțimea sa, de relația dimensională și volumetrică în care acesta se află în raport cu construcțiile vecine și cu spațiul din proximitatea sa, de gradul de punere în valoare a elementului din punct de vedere al perspectivelor urbane etc.;

- calitatea de reper (în sens de „exemplu reprezentativ”) a elementului în raport cu o entitate relevantă pentru tema prezentului studiu (precum „realismul socialist” sau „arhitectura cu specific național”), respectiv gradul de relevanță al elementului-reper pentru acea entitate. Acest criteriu poate fi numit și „reprezentativitate”, respectiv grad/nivel de reprezentativitate (adică forța factorului de reprezentativitate);

- gradul de atașament uman (al unei comunități, al unei părți a unei comunități, al unui individ) față de respectivul element;

- simpla notorietate a elementului, respectiv gradul de notorietate al acestuia (la nivel de mental colectiv, comunitate, parte a comunității etc.).

Conținutul tezei – prezentare succintă

Conform cuprinsului și celor enunțate la punctul M1 din „Metodologie”, teza este structurată în trei părți:

- Partea generală: situația la nivel național, pe întreg teritoriul României, ca element de context general;

- Partea specifică: situația la nivelul orașului Satu Mare;

- Partea experimentală: anchetă sociologică.

Partea generală, în cadrul căreia se dezvoltă o discuție despre „elemente identitare în transformările zonelor centrale ale orașelor din România, în perioada postbelică”, este **alcătuită din două capitole (capitolele 1 și 2)**. Aceste două capitole tratează situația din cele două subperioade în care s-a ales a fi împărțită perioada de studiu postbelică (1944-prezent): „perioada comunistă” (1944-1989) și „perioada postcomunistă” (1989-prezent). Numele celor două capitole ale părții generale preiau aceste sintagme.

În acest sens, pe de o parte, **capitolul 1** al tezei este dedicat situației la nivel național, pe întreg teritoriul României, în perioada comunistă (1944-1989). Acest capitol este alcătuit din două subcapitole ce corespund celor două intervale de timp în care s-a decis a fi împărțită perioada comunistă (1944-1989): 1944-1965 (intervalul aferent începutului perioadei postbelice, cu instaurarea și stabilizarea regimului comunist, respectiv regimul Gheorghiu-Dej) și 1965-1989 (așa-numita „Epocă de Aur” sau „Epoca Nicolae Ceaușescu”). În contextul acestei împărțiri, la nivelul acestui capitol 1 sunt abordate, printre altele, subiecte precum: reconstrucția postbelică, apariția de simboluri și mărci identitare ale culturii sovietice pe unele clădiri (stele sovietice, portrete ale unor personalități, lozinci etc.), realismul socialist și cvartalele, modernismul socialist, așa-numita „arhitectură cu specific național”, centre civice, sedii politico-administrative, case de cultură, magazine universale, demolări, sistematizări etc.

Pe de altă parte, **capitolul 2** al tezei este dedicat situației la nivel național, pe întreg teritoriul României, în perioada postcomunistă (1989-prezent). Sunt atinse, aici, aspecte precum: managementul construcțiilor și al spațiilor realizate în perioada comunistă, schimbări la nivelul identității vizuale a arhitecturii comerciale (cu trecerea de la „magazine universale” la „mall”-uri) etc.

Finalul capitolului 2 marchează finalul părții generale și avansarea, în consecință, către **partea specifică** a tezei, unde este discutată situația la nivelul orașului Satu Mare – deci unde discuția este, practic, despre „elemente identitare în transformările zonei centrale a orașului Satu Mare, în perioada postbelică”. Tematica părții specifice se suprapune sau se confundă, practic, cu tema întregii teze. **Alcătuită din 5 capitole (capitolele 3, 4, 5, 6 și 7)**, partea specifică este partea principală a lucrării – atât ca tematică, cât și ca întindere.

Capitolul 3, ce deschide această parte specifică a lucrării, este dedicat stabilirii și delimitării relativ precise, în plan, a zonei de studiu (zona centrală a orașului Satu Mare). Având în vedere că limitele zonei centrale a orașului Satu Mare nu au fost aceleași, întotdeauna, pe parcursul perioadei de studiu (1944-prezent), stabilirea limitelor zonei de studiu s-a conturat ca o temă în sine, în cadrul cercetării. A fost luată în calcul, aici, de principiu, tendința uzuală de expansiune, în timp, a zonei centrale a orașelor, pe fondul dezvoltării acestora. Un alt argument pentru realizarea unui capitol, cu această temă, în acest punct al lucrării, la începutul părții specifice, a fost considerarea unei relative necesități, în raport cu tema de cercetare, de a aborda sensul noțiunii de „zonă centrală” (a unui oraș) – un aspect cu influență în ceea ce privește sarcina selectării porțiunilor din oraș care să fie incluse, respectiv excluse, din zona de studiu.

În raport cu problematica ridicată în acest capitol 3 s-a conturat, mai departe, pe fondul temei de cercetare, oportunitatea și/sau necesitatea dezvoltării unui studiu de factură istorică la nivelul orașului Satu Mare, cu o concentrare a atenției asupra zonei sale centrale, de la momentul întemeierii localității și până la începutul perioadei de studiu a tezei (anul 1944). Un astfel de studiu s-a considerat ca fiind oportun prin prisma potențialului său de a detecta și de a conștientiza acele situri și construcții ale zonei centrale care, pe fondul istoriei lor, au acumulat o relevanță și o anvergură identitară mai mare sau mai mică, din diverse puncte de vedere, în timp. O astfel de conștientizare s-a considerat a fi utilă în efortul de apreciere a modului în care intervențiile din perioada de studiu (postbelică) s-au raportat la profilurile

identitare ale diverselor situri și construcții din zona de studiu (zona centrală a orașului Satu Mare). Din aceste considerente, pe aceste căi, s-au conturat capitolele 4 și 5 ale tezei.

Pe de o parte, **capitolul 4** este dedicat unei urmăriri, la nivel planimetric, prin studierea unor planuri istorice, a transformărilor prin care a trecut așezarea Satu Mare și zona sa centrală, din cele mai vechi timpuri cunoscute (din care s-au păstrat, de preferință, și planuri) și până la intrarea în perioada de studiu a tezei (circa 1944). Planurile istorice sunt, așadar, în cadrul capitolului 4, principalul tip de documente studiate. Ele structurează, într-o ordine cronologică, întreg capitolul: de la cele mai vechi planuri istorice păstrate (un plan circa 1570, în speță) și până la cele mai noi, de dinainte de perioada postbelică (un plan circa 1930 și două planuri circa 1941). Analiza planurilor istorice urmărește, în primul rând, arealul actual al zonei centrale, dar și relațiile sale cu restul organismului urban și, astfel, prin extensie, întregul teritoriu al localității.

Pe de altă parte, în continuarea capitolului 4 astfel calibrat din punct de vedere tematic, **capitolul 5** este un demers deopotrivă analitic, sintetic și de sistematizare a coordonatelor identitare ale zonei de studiu, respectiv ale elementelor sale componente (clădiri, spații etc.), înainte de începutul perioadei de studiu (perioada postbelică). Capitolul 5 este, astfel, un fel de radiografie identitară a zonei de studiu la intrarea în perioada de studiu, deci la începutul perioadei postbelice sau la finalul perioadei interbelice, ca fond de lucru pentru intervențiile ce vor urma în perioada postbelică. El se constituie, practic, într-un efort de conturare a ceea ce poate fi numit drept „profilul identitar” al zonei centrale a orașului Satu Mare la începutul perioadei postbelice sau la finalul perioadei interbelice.

Capitolele 4 și 5 se conturează, astfel, drept capitole de context, al căror scop principal este să contextualizeze și să susțină discuția principală a tezei, care se dezvoltă în **capitolul 6**, anume: comentariul identitar al transformărilor prin care trece zona centrală a orașului Satu Mare, în perioada postbelică. Având în vedere această orientare tematică a sa, ce are tendința de a se suprapune cu tematica întregii lucrări, capitolul 6 se afirmă drept cel mai amplu capitol al tezei, ca întindere. Structurarea și organizarea acestui capitol 6 urmează aceeași metodă utilizată în partea generală a tezei: o prezentare cronologică a evenimentelor derulate pe parcursul perioadei de studiu și o împărțire, în acest sens, a perioadei de studiu, în două subperioade, anume „perioada comunistă” (1944-1989) și „perioada postcomunistă” (1989-prezent) – unde „perioada comunistă” (1944-1989) este subîmpărțită, mai departe, în aceleași două subintervale de timp ca și în partea generală (1944-1965 și 1965-1989).

Pe această cale, situația de la nivelul orașului Satu Mare apare ca o oglindire și/sau o particularizare a situației de la nivel național ce face obiectul părții generale a tezei (prin capitolele 1 și 2). În acest sens, capitolul 6 abordează, în mare, aceleași aspecte din partea generală a tezei, plus aspectele particulare situației de la Satu Mare – minus eventualele aspecte care, în ciuda relevanței lor la nivel național, nu se regăsesc și la nivelul orașului Satu Mare. În acest sens, printre aspectele și subiectele abordate în cadrul capitolului 6 se numără:

- urmările războiului și atitudinea față de mediul construit în primii ani ai reconstrucției postbelice (1944-1950), la Satu Mare;

- marcarea teritoriului, de către noua putere politică instalată după 1944, prin elemente identitare ale culturii sovietice: Monumentul Ostașului Sovietic, steaua sovietică, 23 august;

- primele blocuri ale perioadei postbelice la Satu Mare, în zona centrală, ca manifestări ale realismului socialist caracteristic anilor 1950;

- completări de fronturi stradale și inserții de modernism socialist, în prima parte a anilor 1960;

- Satu Mare și zona sa centrală la jumătatea anilor 1960, la venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu. Este discutat, aici, evenimentul demolării sinagogii Status Quo Ante, circa 1965. În locul sinagogii demolate se construiește o clădire nouă, de birouri, în care este instalată Poliția Satu Mare. Evenimentul are o încărcătură identitară considerabilă, respectiv consecințe semnificative în plan identitar;

- reforma administrativă din 1968;

- inundațiile din 1970 și consecințe ale lor (clădiri avariate și distruse, ce deschid perspectivele unor noi intervenții de construire și eventual demolare, în zona centrală);

- noi repere construite, în zona centrală, imediat după inundații: cele două blocuri-turn de lângă actualul sediu al Muzeului Județean, clădirea hotelului „Aurora”, „Casa de Modă”;

- primele idei pentru centrul civic;

- construcția și inaugurarea centrului civic;

- planuri de intervenție în Piața Libertății, în centrul vechi/istoric, în contextul afirmării, pe scena urbană, a centrului nou/civic;

- centrul civic: impact asupra zonei, relația dintre nou și vechi, elemente de identitate estetică și vizuală, comentariu critic, interpretări, însemnătate și relevanță identitară, poziționare la nivelul mentalului colectiv, evaluare și reevaluare în imaginarul colectiv;

- trecerea la un nou model economic, după 1989, și impactul acestei schimbări asupra arhitecturii: buticuri, afișe publicitare, decăderea așa-numitelor „magazine universale” din perioada comunistă;

- noi repere ale arhitecturii cu funcțiune comercială, după 1989: centre comerciale de tip „shopping center” și „mall”;

- construcția de noi biserici, după 1989, în zona centrală;

- reabilitarea centrului civic, în postcomunism.

În trena acestui amplu capitol 6, următorul capitol al lucrării, anume **capitolul 7**, se constituie într-unul de sinteză parțială, ce închide „partea specifică” a lucrării. În cadrul acestui capitol sunt prezentate cele trei planșe de specialitate, de sinteză, ce au fost deja menționate în acest rezumat, la metodologie. Aceste planșe sunt realizate pe suportul cadastral al zonei de studiu, în plan. Prima planșă este dedicată vechimii fondului construit din zona de studiu, a doua planșă este o analiză a structurii zonei centrale, iar a treia planșă este despre elemente identitare în zona de studiu. Planșele sunt gândite pentru a fi citite împreună. Ele sunt, într-o anumită măsură, complementare. De asemenea, ele sunt concepute ca suport planimetric și de orientare în spațiul zonei de studiu, prin marcarea în plan a elementelor componente ale zonei centrale (clădiri, grupuri de clădiri, spații etc.) ce sunt menționate pe parcursul tezei, în partea specifică. Cea de-a treia planșă de sinteză, despre elemente identitare, este însoțită și de o anexă, compusă din câteva pagini de text, în cadrul căreia sunt explicitate elementele identitare marcate pe planșă.

După încheierea, prin intermediul capitolului 7, a părții specifice, lucrarea avansează către **partea experimentală** – care se constituie într-o mică anchetă sociologică, bazată pe un scurt chestionar sociologic. Aici se regăsește un singur capitol, anume **capitolul 8** – care este dedicat percepției centrului nou din Satu Mare, în prezent, la nivelul comunității locale. Acest capitol 8 este împărțit în 3 subcapitole. Subcapitolul 8.1 prezintă structura și conținutul chestionarului sociologic utilizat, subcapitolul 8.2 prezintă datele colectate prin intermediul chestionarului, iar subcapitolul 8.3 este dedicat analizei răspunsurilor primite. Subcapitolul 8.3 funcționează, de asemenea, ca spațiu de formulare a unor concluzii privind ancheta sociologică întreprinsă – și, implicit, privind partea experimentală a tezei.

Rezultate obținute. Discuție asupra semnificației și relevanței acestor rezultate

Cercetarea a condus, în raport cu obiectivele sale, către o serie de rezultate. În cele ce urmează vor fi menționate, pe scurt și selectiv, o parte reprezentativă dintre acestea.

La nivelul studiului, de factură istorică, al transformărilor prin care a trecut zona centrală a orașului Satu Mare în perioada postbelică, s-a reușit alcătuirea unei cronologii relativ complete, în circumstanțele date, în raport cu specificitatea și limitările unei lucrări de tipul celei puse în discuție, aici, în cadrul prezentului rezumat. Au fost acoperite, în acest sens, o serie de informații mai puțin consistente și mai puțin vehiculate, chiar lacunare, privind unele momente (ale perioadei de studiu) sau areale (ale zonei de studiu). De exemplu, s-a putut reconstitui, în linii mari, configurația și aspectul general al sitului aferent ansamblului centrului civic, în ipostaza sa de dinainte de construirea ansamblului (în anii 1970 și 1980). S-a putut contura, mai apoi, pe acest fundament, ceea ce s-a denumit drept „profilul identitar” al sitului în cauză. În acest sens, informațiile despre semnificațiile și caracteristicile acestui sit, pe parcursul istoriei orașului, înainte de construcția centrului nou în cuprinsul său, s-au dovedit a fi – la nivelul surselor documentare – relativ rare, lacunare sau disipate.

Tot ca rezultate relativ remarcabile ale cercetării ar fi de menționat, de exemplu, obținerea accesului la câteva fotografii-document referitoare la construcția centrului civic din Satu Mare, pe situl său (pe filiera Muzeului Județean Satu Mare), respectiv accesarea unor planșe greu accesibile din cadrul proiectului de sistematizare a aceluiași centru civic.

Apoi, la nivelul studiului, de factură teoretică, al coordonatelor identitare ale zonei de studiu în perioada de studiu, s-a reușit, pe de o parte, punerea în lumină și articularea unor considerente de acest tip (anume identitar) în raport cu o serie de construcții și spații ale zonei studiate. Pe de altă parte, s-a reușit conturarea unei aparente „galerii” de „elemente identitare”, pentru zona și perioada studiată. În acest sens, printre elemente constituente ale zonei centrale a orașului Satu Mare ce au fost calificate, în mod critic, drept „elemente identitare”, se numără:

- ansamblul urban cunoscut drept „Centrul Nou” sau „Centrul Civic” (realizat pe parcursul anilor 1970 și 1980 ai perioadei postbelice): probabil cea mai pregnantă și mai reprezentativă marcă urbană (ca suprafață, gabarit, anvergură și imagine) a perioadei postbelice și/sau a perioadei așa-zis „comuniste” și/sau a așa-zisei „Epoci de Aur”, la Satu Mare;

- ansamblul urban „Piața Libertății” (clasat ca monument istoric categoria A în „Lista Monumentelor Istorice”): principalul spațiu public, de tip „piață urbană” încadrat de fronturi de clădiri, al așa-zisului „Centru Vechi” al orașului (adică al acelei porțiuni din zona centrală unde s-a conservat, în mare parte, fără intervenții considerabile în perioada postbelică, fondul construit vechi și țesutul urban vechi);

- „Palatul Administrativ” din „Centrul Nou” (relevant de menționat și sub titulatura sa originală, anume cea de „Sediul Politico-Administrativ”): piesa principală (ca obiect de arhitectură) din „Centrul Civic”, principalul reper de înălțime al zonei centrale (și al întregului oraș), cea mai vizibilă construcție realizată în perioada postbelică în zona centrală, respectiv reper (cu sensul de „exponent”) de prim rang al „esteticii specificului național” în arhitectura românească postbelică;

- „Casa de Cultură a Sindicatelor” și „Magazinul Universal Someșul”, din „Centrul Civic”: alte două construcții emblematice ale perioadei așa-zis „comuniste”;

- Templul Mare: principalul lăcaș de cult al comunității evreiești din oraș, apreciabil drept principalul reper identitar al culturii iudaice și al cultului mozaic la Satu Mare;

- Bulevardul Vasile Lucaciu: un spațiu public de tip esplanadă verde, amenajat pe un tronson al unui braț dezafectat al râului Someș. Acest spațiu este apreciat drept „element identitar” cel puțin prin prisma faptului că păstrează memoria acestui braț dezafectat al râului.

- un bloc de factură realist-socialistă de pe strada Ștefan cel Mare, colț cu strada Marsilia. Acesta este unul dintre primele blocuri mai mari care s-au construit în zona centrală, în perioada postbelică. Se poate aprecia, în context, că edificarea sa a fost un eveniment cu o anumită încărcătură identitară de „nou”. De asemenea, anumite caracteristici arhitecturale ale sale, precum gabaritul sau tratarea decorativă, îl recomandă pentru statutul de cel mai reprezentativ exponent, în zona centrală, al modelului estetic al realismului-socialist – acesta fiind un model estetic de import sovietic ce poartă, în viziunea autorului tezei, o dimensiune identitară relativ puternică, ca marcă a colonizării culturale sovietice a spațiului românesc, la începutul perioadei postbelice. Ca o observație, aici, ar fi de precizat că nu toate clădirile și blocurile construite în perioada așa-zis „comunistă” au fost considerate, în lucrare, drept „elemente identitare” – deși toate poartă, într-o anumită măsură, o încărcătură identitară. Relevanța lor identitară, ca grup, a fost însă punctată la nivelul textului lucrării.

Exemplele de mai sus reprezintă doar o mică parte din elementele constituente ale zonei centrale ce au fost catalogate, în cadrul lucrării, drept „elemente identitare”. În acest sens, în planșa de sinteză despre elemente identitare sunt marcate circa șaptezeci de elemente considerate „identitare”.

De asemenea, lucrarea a scos în evidență și unele elemente apreciate ca fiind identitare în raport cu „transformările zonei centrale” dar care, între timp, au dispărut. Un exemplu în acest sens ar fi Monumentul Ostașului Sovietic – un monument de for public încoronat cu o stea sovietică, implantat la începutul perioadei postbelice în principalul spațiu public al zonei centrale, actuala Piața Libertății. Deși acest monument a fost înlăturat din spațiul pieței la începutul perioadei postdecembriste, el a fost apreciat drept „element identitar” întrucât a purtat un mesaj identitar de apartenență la lumea și cultura sovietică, fiind implantat în spațiu ca un vector de retorică identitară, pe filieră politică. S-a apreciat că amplasarea sa, în chiar centrul de greutate al zonei centrale, în principalul spațiu public al orașului – pe un loc unde se aflase, anterior, o statuie a lui Vasile Lucaciu – a produs o transformare de impact a imaginii respectivului spațiu public component al zonei centrale. Înlocuirea imaginii lui Vasile Lucaciu cu cea a ostașului sovietic și cu cea a stelei sovietice a fost, așadar, un act de „transformare”, cu implicații identitare importante, ce a antrenat anumite elemente catalogabile drept „identitare” (Monumentul Ostașului Sovietic, steaua sovietică din vârful acestuia, respectiv statuia lui Vasile Lucaciu). În prezent, pe amplasamentul eliberat în urma demontării Monumentului Ostașului Sovietic se află, reinstalată pe situl său original, statuia lui Vasile Lucaciu – iar toate aceste evenimente au fost abordate și comentate, în lucrare, dintr-o perspectivă identitară.

Concluzii – repere succinte

Orice transformare a unui spațiu are o dimensiune identitară. O transformare a unui spațiu, în speță a unui spațiu urban, înseamnă dispariția a ceva, respectiv apariția a altceva în loc, în acel spațiu. Ceea ce dispăre are un anumit profil identitar, iar ceea ce apare are un alt astfel de profil. Diferențele dintre aceste profile identitare pot fi mai mici sau mai mari, mai multe sau mai puține, mai profunde sau mai superficiale, mai consistente sau mai puțin consistente – după cum și transformarea spațiului poate fi mai mult sau mai puțin consistentă. În acest sens, teza a explorat profilele și fațetele identitare ale transformărilor mai mult sau

puțin consistente prin care a trecut zona centrală a orașului Satu Mare, în perioada postbelică: de la scara detaliului de arhitectură (micro) și până la scara restructurării urbane (macro).

La nivel de detaliu al fațadei unei clădiri, de exemplu, un capăt de grindă ce este prelucrat cu vehicularea modelului chertării în „coadă de rândunică” are, conform considerentelor expuse în teză, o relevanță identitară. El transmite ideea de apartenență, a respectivei clădiri, la spațiul cultural românesc – acolo unde chertările în „coadă de rândunică” sunt frecvente și, din anumite puncte de vedere, „specifice” pentru cultura construită a României. Un astfel de detaliu este, pe această cale, un argument pentru o arhitectură „cu specific”, fie el „național”. El este, astfel, un vector de retorică identitară și, pentru a face apel la unul dintre reperele-cheie ale terminologiei din teză, un „element identitar”. Când un astfel de element identitar este vehiculat în arhitectura unei construcții noi, ca de exemplu Casa de Cultură a Sindicatelor sau Sediul Politico-Administrativ din Satu Mare, în condițiile în care edificarea acestor construcții noi produce o transformare a siturilor pe care acestea se află, acest element identitar este asociabil cu transformarea acelor situri. Iar dacă respectivele situri sunt în zona centrală a orașului, atunci detaliul în discuție („coada de rândunică”) este un element identitar asociabil cu transformarea, într-un cadru mai larg, a zonei centrale a aceluși oraș. El are, în această ordine de idei, relevanță pentru tema lucrării de față.

La cealaltă extremă din punct de vedere al anvergurii transformării, la nivel de scară, restructurarea unui întreg areal al zonei centrale a unui oraș are, în mod evident, o relevanță identitară considerabilă – prin prisma anvergurii schimbării care atrage după sine, în mod firesc, o reconfigurare identitară a arealului. Între scara detaliului de arhitectură și scara restructurării urbane, simpla construire a unei clădiri poate fi, și ea, privită dintr-o perspectivă identitară, prin prisma identităților pe care aceasta le reprezintă sau le vehiculează. Dacă clădirea nouă înlocuiește o clădire veche, care se demolează pentru a face loc celei noi, atunci se poate discuta despre dispariția (sau dezagregarea) identității asociate clădirii demolate, respectiv despre apariția (sau agregarea) unei identități noi, aferente clădirii noi. Teza a pus în discuție o serie de exemple în acest sens. Comparațiile între vechi și nou sunt, în astfel de cazuri, relevante pentru comentariul de natură identitară.

Așadar: orice transformare a unui spațiu urban, indiferent de dimensiunea și de caracteristicile transformării, are o dimensiune identitară. Transformarea angrenează o serie de aspecte relevante din punct de vedere identitar, respectiv elemente ce pot fi catalogate drept „elemente identitare”. Orice transformare a unui sit generează, astfel, o reconfigurare identitară a respectivului sit – iar cercetarea dimensiunii identitare a unui spațiu urban care a suferit transformări în timp își poate dovedi utilitatea, pe mai multe planuri.